

PROTOCOL DE PREVENCIÓ, DETECCIÓ I ACTUACIÓ DAVANT LES VIOLÈNCIES MASCLISTES ALS CENTRES EDUCATIS NO UNIVERSITARIS DE TITULARITAT PÚBLICA DE LES ILLES BALEARS

ÍNDEX

1. Justificació	5
2. Objectius	9
2.1. Objectius generals	9
2.2. Objectius específics	9
3. Principis d'actuació	11
4. Marc normatiu	14
5. Factors de risc i factors de protecció	19
5.1. Factors de risc	19
5.2. Factors de protecció	20
6. Àmbit d'aplicació	22
7. Constitució de l'equip de valoració	24
8. Protocol de detecció i actuació davant les violències masclistes	25
8.1. Violències masclistes en les relacions entre adolescents	25
8.1.1 Senyals d'alarma	25
8.1.2. Protocol d'actuació: prevenció, detecció, valoració, intervenció i seguiment	27
8.2. Alumnes que provenen de contextos familiars en què es produeix violències masclistes	32
8.2.1. Senyals d'alarma	32
8.2.2. Protocol d'actuació	33
8.3. Mutilació genital femenina	35
8.3.1. Senyals d'alarma	35
8.3.2. Protocol d'actuació	36
8.4. Violències masclistes en la relació entre una alumna i un docent o un membre del personal no docent /PAS, o a l'inversa.	37
8.4.1 Senyals d'alarma	37
8.4.2. Protocol d'actuació	39
8.5. Alumna major d'edat que ha patit violències masclistes	41
8.5.1. Senyals d'alarma	41

8.5.2. Protocol d'actuació	41
8.6. Explotació sexual d'infants i adolescents (ESIA)	43
8.6.1. Senyals d'alarma	43
8.6.2. Protocol d'actuació	43
8.7. Matrimonis forçats	45
8.7.1. Senyals d'alarma	45
8.7.2. Protocol d'actuació.	45
9. Avaluació de l'aplicació del protocol	47
10. Entitats i serveis que han fet aportacions durant l'elaboració del protocol	48

ANNEXOS

- [Annex 1 "Recollida d'informació de la sospita o l'evidència"](#)
- [Annex 2 "Informe d'intervenció de l'equip de valoració"](#)
- [Annex 3 "Entrevista amb l'alumnat que pateix violències masclistes"](#)
- [Annex 4 "Entrevista amb l'alumnat que ha exercit violències masclistes"](#)
- [Annex 5 "Entrevista amb el cercle d'amistats"](#)
- [Annex 6 "Entrevista amb les famílies"](#)
- [Annex 7 "Clàusula de Protecció de Dades"](#)
- [Annex 8 "Notificació a Inspecció Educativa"](#)
- [Annex 9 "Derivació a altres institucions o serveis"](#)
- [Annex 10 "Indicadors de violències masclistes en l'entorn familiar"](#)
- [Annex 11 "Directori de serveis"](#)
- [Annex 12 "Recursos i materials didàctics per a treballar al centre educatiu"](#)
- [Annex 13 "Actuacions dins de l'àmbit educatiu"](#)
- [Annex 14 "Avaluació"](#)
- [Annex 15 "Marc Normatiu"](#)

«En realitat no passa res fins que es descriu», Virginia Woolf

NOTA ACLARIDORA:

Aquest PROTOCOL és d'aplicació en l'àmbit educatiu. Es considera de vital importància tractar les persones implicades en situacions de violències masclistes amb criteris educatius i reintegradors, paral·lelament als procediments disciplinaris que s'activin als centres educatius o de les actuacions que duguin a terme les forces i cossos de seguretat de l'Estat.

En el procediment i les mesures que s'adoptin ha de prevaler l'interès superior del menor. Les etiquetes «víctima» i «agressor» s'intenten evitar en aquest document per seguir amb els criteris educatius i de resocialització dels abans esmentats. Es considera que etiquetar els alumnes és contraproductiu en ambdós casos, ja que no ajuda al procés educatiu i reparador de connexions entre persones i reintegració. Per fer referència a la víctima es fa servir el sintagma «alumna que ha patit violències masclistes», i per fer referència a l'agressor, «alumne que ha exercit violències masclistes».

1. Justificació

Aquest PROTOCOL DE PREVENCIÓ, DETECCIÓ I ACTUACIÓ DAVANT LES VIOLÈNCIES MASCLISTES ALS CENTRES EDUCATIUS NO UNIVERSITARIS DE TITULARITAT PÚBLICA DE LES ILLES BALEARS sorgeix a partir del Pla de coeducació de les Illes Balears 2019-2022. L'objectiu general 5 del Pla, «Intervenir en l'àmbit educatiu per prevenir, detectar i actuar davant les violències masclistes i LGTBI-fòbiques», inclou l'acció 48, que insta a la redacció d'un protocol de prevenció, detecció i intervenció de la violència masclista als centres educatius de les Illes Balears. S'especifica que els responsables de dur a terme aquesta acció són l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar, l'IBDONA i una comissió de persones expertes.

Aquest PROTOCOL pretén dotar els centres educatius d'eines que els permetin fer front a la problemàtica de les violències masclistes i actuar en els casos que es produeixin en el seu entorn. En aquest sentit, el PROTOCOL ofereix informació sobre com detectar una situació de violències masclistes i els passos a seguir en cas de detectar un cas. A més, aquest document també conté recomanacions per a la prevenció de les violències masclistes i un directori de serveis d'atenció i suport gestionats per altres institucions o entitats.

Les violències masclistes són l'expressió més brutal de la desigualtat existent en la nostra societat entre els homes i les dones i es produeixen a tots els països del món. Es manifesten mitjançant conductes (de vegades considerades delictives i d'altres vegades, no) i/o costums que estan directament relacionats amb el sotmetiment, el càstig, la discriminació i la privació de llibertat de la població femenina. Aquest tipus de violències s'exerceixen sobre les dones pel fet de ser-ho, independentment del seu estrat social o del seu nivell educatiu, cultural o econòmic. Les dones són considerades pels seus agressors com a éssers inferiors, i les priven dels seus drets mínims, com el de llibertat, el de respecte i el de capacitat de decisió.

A efectes de la Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes, s'entén per violència masclista la que, com a manifestació de la discriminació, la situació de desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones, s'exerceix sobre aquestes pel fet mateix de ser dones.

La violència a què es refereix aquesta Llei comprèn qualsevol acte de violència per raó de sexe que tenguí o que pugui tenir com a conseqüència, un perjudici o sofriment en la salut física, sexual o psicològica, i inclou les amenaces d'aquests actes, la coerció i les privacions arbitràries de la seva llibertat, tant si es produeixen en la vida pública com en la privada. També es consideren víctimes els fills i filles de la mare víctima de violència.

Es considera violència masclista:

- a) Violència física, que inclou qualsevol acte de força contra el cos de les dones, amb resultat o risc de produir lesió física o dany, exercida per qui sigui o hagi estat cònjuge seu o per qui hi estigui o hi hagi estat lligat per una relació d'afectivitat anàloga, fins i tot sense convivència. Així mateix, tenen la consideració d'actes de violència física contra les dones els que exerceixen els homes en el seu entorn familiar o en el seu entorn social o laboral.
- b) Violència psicològica, que inclou qualsevol conducta, verbal o no verbal, que produeix en les dones desvaloració o patiment, a través d'amenaques, humiliacions o vexacions, exigència d'obediència o submissió, coerció, insults, control, aïllament, culpabilització o limitacions del seu àmbit de llibertat, exercida per qui sigui o hagi estat cònjuge seu o per qui hi estigui o hi hagi estat lligat per una relació d'afectivitat anàloga, fins i tot sense convivència. Així mateix, tenen la consideració d'actes de violència psicològica contra les dones els que exerceixen els homes en el seu entorn familiar o en el seu entorn social o laboral.
- c) Violència econòmica, que inclou la privació intencionada, i no justificada legalment, de recursos per al benestar físic o psicològic de les dones i de les seves filles i els seus fills o la discriminació en la disposició dels recursos compartits en l'àmbit de la convivència de parella.
- d) Violència sexual i abusos sexuals, que inclouen qualsevol acte de naturalesa sexual forçada per l'agressor o no consentida per la víctima: la tracta d'éssers humans amb fins d'explotació sexual, la imposició, mitjançant la força o amb intimidació, de relacions sexuals no consentides, i l'abús sexual o qualsevol acte que impedeix a les dones exercir lliurement la sexualitat, amb independència que l'agressor tingui relació conjugal, de parella, afectiva o de parentiu amb la víctima o no.
- e) Violència simbòlica, que inclou les icones, representacions, narratives, imatges, etc., que reproduïen o transmeten relacions de dominació dels homes respecte de les dones, així com desigualtats de poder entre sexes i de segregació.
- f) Feminicidi, assassinat de les dones pel fet de ser dones, al marge que hi hagi o hi hagi hagut relació de parella.
- g) Mutilació genital femenina, qualsevol procediment que impliqui o pugui implicar una eliminació total o parcial dels genitals femenins o hi produeix lesions, encara que existeixi consentiment exprés o tàcit de la dona o nina.
- h) Violència ambiental, que inclou qualsevol acte no accidental que provoqui o pugui produir dany a l'entorn amb la intenció d'intimidat la dona. Aquesta violència consisteix a destruir objectes personals, alterar l'ambient vital de la dona, matar o enverinar la seva mascota o fer-la desaparèixer, cremar fotografies o records importants per a la dona, etc. (Generalitat de Catalunya, 2013).

- i) Violència vicària, és la violència exercida sobre els fills i filles que exerceix l'home violent, per fer mal a la dona. Es tracta d'un tipus de violència secundària cap a la víctima principal, és a dir, la dona. La intenció principal és fer mal a la dona i s'exerceix mitjançant terceres persones (Vaccaro, 2019).
- j) Matrimoni forçat, que és el que es produeix sense el consentiment vàlid de la dona, per la intervenció de terceres persones de l'entorn familiar (sovint els progenitors), que s'atorguen la facultat de decisió i pressionen perquè aquesta pràctica es produeixi. Això és especialment greu quan els contraents són nines o adolescents menors d'edat. A Espanya, no es pot contraure matrimoni legalment fins als setze anys, coincidint amb l'edat legal de consentiment sexual.
- k) Violència a les xarxes socials, que és la que s'exerceix cap a la dona a través de les xarxes socials com a mecanisme de control i d'exercici de la violència emocional, física i sexual. Per combatre-la, són necessàries una educació afectivosexual des d'edats primerenques i una formació en l'ús segur i responsable dels entorns digitals.

Hi ha un gran nombre d'estudis, investigacions i treballs tècnics que aborden el tema de les violències masclistes, els quals posen en evidència que encara queda molt de camí per recórrer, tant per part dels adults com per part del jovent.

En l'àmbit de l'Estat espanyol, cal destacar la «Macroenquesta de violència contra la dona», publicada per la Delegació del Govern contra la Violència de Gènere. L'objectiu principal de la macroenquesta és conèixer el nombre de dones de setze anys o més residents a Espanya que han patit o que pateixen en l'actualitat algun tipus de violència pel fet de ser dones. Es constata que la prevalença de violències masclistes és superior en les adolescents d'entre 16 i 24 anys que en les dones de més de 25 anys.

D'altra banda, en l'àmbit educatiu de les Illes Balears cal destacar l'estudi «La percepció de la igualtat i les violències masclistes entre l'alumnat de 14 a 18 anys de les Illes Balears. Un estudi pilot de l'Institut Balear de la dona», del 2019, que és una aproximació sobre quins tipus de relacions s'estan construint en l'adolescència.

Una de les conclusions d'aquest estudi pilot és que si les al·lotes detecten les violències masclistes i hi reaccionen és majoritàriament gràcies a, o per culpa de, l'experiència, però no se les ha dotades d'eines, ni a l'escola ni a la família ni la societat, per respondre-hi. Així i tot, encara que no tenen un marc teòric sòlid que les ajudi a respondre-hi, les més grans estan generant estratègies per donar aquesta resposta: segueixen fent allò que volien fer, responen verbalment o

utilitzen les xarxes per fer-ho. Malgrat tot, aquesta resposta és incipient i implica «tenir coratge».

Tant al·lots com al·lotes entenen les violències masclistes com un problema interpersonal, no com un problema social i col·lectiu. Hi reaccionen en contra i responen en funció de si coneixen qui pateix o exerceix la violència.

La intervenció passa per definir i ensenyar-los a detectar les violències i deconstruir l'amor romàntic. La coeducació esdevé una eina clara per a la prevenció de les violències masclistes als centres educatius.

Per a la redacció d'aquest protocol s'han consultat protocols d'aplicació a l'àmbit educatiu d'altres comunitat autònomes com: Canàries, Comunitat de Múrcia, Cantàbria, Euskadi, Catalunya i Castella-Lleó.

2. Objectius

2.1. Objectius generals

Els objectius generals d'aquest PROTOCOL són:

- Construir espais segurs i respectuosos que fomentin les relacions sanes, el benestar personal i de la comunitat i els aprenentatges com a principi de prevenció de les violències contra la dona als centres educatius.
- Sensibilitzar la comunitat educativa en la lluita contra les violències masclistes.
- Permetre la detecció, la intervenció i el seguiment de les violències masclistes en l'àmbit educatiu.

2.2. Objectius específics

Aquests objectius generals es concreten en els objectius específics següents:

- a) Pel que fa a la prevenció i sensibilització:
- Formar el personal docent i no docent en la implementació del protocol.
 - Promoure activitats en matèria de coeducació i igualtat.
 - Fomentar relacions equitatives i lliures de violències.
 - Educar en la cultura de la pau i en la resolució positiva de conflictes, tal com estableixen els plans de convivència dels centres, els projectes educatius i els plans d'acció tutorial.
 - Fer ús d'un llenguatge inclusiu no sexista en els documents de centre i en el currículum.
 - Orientar els alumnes acadèmicament i professionalment evitant els biaixos de gènere i fomentant el desenvolupament de tot el seu potencial, amb independència del seu sexe.
 - Donar a conèixer com es manifesten les violències masclistes i proporcionar eines per prevenir-les.
 - Impulsar activitats que contribueixin a l'erradicació d'actituds i comportaments masclistes.

- Fomentar activitats per treballar l'educació afectivosexual integral amb perspectiva de gènere, l'autocontrol, l'autoestima i les habilitats personals i social d'infants i adolescents.

b) Pel que fa a la detecció i valoració:

- Dotar la comunitat educativa (professorat, alumnat, personal no docent i famílies) d'eines metodològiques i didàctiques per detectar situacions de violència masclista en l'àmbit educatiu i fer-ne el seguiment.
- Conèixer els factors de risc i de prevenció de les violències masclistes en el diferents contextos (personal, familiar, educatiu i social).
- Implicar l'alumnat, les famílies, el grup d'amistats i el grup classe en la detecció de situacions de violència masclista.

c) Pel que fa a la intervenció:

- Determinar les funcions dels membres del personal docent que han de gestionar els casos.
- Implementar les entrevistes com a instrument de recollida d'informació que ajudi en la presa de decisions i en la planificació de les actuacions.
- Acompanyar les persones que hagin patit o exercit les violències masclistes durant el procés de derivació als serveis pertinents.
- Conèixer el directori de serveis per abordar la violències masclistes i fer-ne ús.
- Derivar els implicats a altres institucions i/o serveis per ajudar-los en la seva recuperació integral.
- Coordinar les actuacions de tots els agents implicats en el protocol.

3. Principis d'actuació

El PROTOCOL es basa en els principis d'actuació següents:

— INTERÈS SUPERIOR DELS MENORS

L'interès superior del menor ha de ser el principi suprem inspirador tant de les actuacions dels poders públics com de les decisions i actuacions dels pares i mares o les persones que exerceixen la tutela o la guarda, i de les entitats i els responsables de la seva atenció i protecció, independentment de la seva condició personal o social.

Segons l'article 3 de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, qualsevol persona menor d'edat té dret que el seu interès superior es valori i es consideri primordial en totes les accions i decisions que el concerneixen, tant en l'àmbit públic com en el privat. L'interès superior de la persona menor d'edat preval sobre qualsevol altre interès legítim que hi pugui concórrer.

— PREVENCIÓ

La prevenció de la violència contra les dones és clau per al foment de la igualtat i per assolir un model de relació social entre dones i homes que concebi la convivència sense violència. Des del centre educatiu la prevenció s'ha de treballar des de la formació (habilitats socials, comunicació no violenta, gestió de les emocions, tolerància a la frustració, etc..) i des de l'àmbit pedagògic a totes les pràctiques educatives que s'hi desenvolupin sempre amb perspectiva de gènere i igualtat d'oportunitats; i més en concret, des de l'àmbit curricular i organitzatiu, l'ús del llenguatge i símbols, distribució dels espais i del temps equitativament.

— CONFIDENCIALITAT

La discreció i el respecte absolut a la intimitat de les persones afectades és un principi ètic bàsic en l'atenció a les violències masclistes. Per complir aquest principi, cal vetllar per la intimitat i la discreció de la informació de la qual es disposi, mantenir la informació personal en secret i no proporcionar dades que puguin donar a conèixer la identitat de les persones implicades, així com evitar els rumors entre el personal i l'alumnat del centre.

En l'atenció als col·lectius més vulnerables, com són els menors o les víctimes de violències masclistes, les normes de confidencialitat de determinats professionals no han d'impedir la notificació o fer una denúncia a l'autoritat competent si hi ha sospites o indicis raonables per creure que s'ha comès un acte greu de violència, o quan la salut i/o la seguretat de qualsevol menor d'edat es troba en risc.

— COEDUCACIÓ

Pel que fa a la coeducació, la Llei 1/2022, de 8 de març, d'educació de les Illes Balears, disposa el següent:

És més necessari que mai que l'educació adopti un enfocament amb perspectiva de gènere a fi d'aconseguir un model educatiu basat en el desenvolupament integral de la persona al marge dels estereotips i els rols segons el gènere i l'orientació i la identitat sexuals. Un dels pilars del sistema educatiu ha de ser la coeducació. Les polítiques públiques educatives, partint de la coeducació com a eina indispensable, han de dirigir els esforços a treballar en la prevenció de les violències masclistes i en el respecte a la diversitat afectivosexual. En el marc de les escoles coeducatives s'ha de promoure l'ús no sexista del llenguatge i la reproducció d'una imatge plural, diversa i no estereotipada de les dones i els homes.

— PROTECCIÓ

La intervenció sempre ha d'anar acompanyada de la creació d'espais segurs que promoguin la protecció de les persones implicades i que afavoreixin un clima de seguretat i de confiança per promoure les condicions més adequades durant el desenvolupament del protocol.

— CELERITAT

Aquest principi es refereix a la necessitat d'emprendre les actuacions que calguin al més aviat possible. De vegades, aquestes actuacions s'han de dur a terme de forma immediata i urgent, segons la situació, i han de garantir que l'espai sigui segur, de confiança i de cura i que la víctima conti el seu relat al menor número de persones possibles per evitar la revictimització.

— TRANSVERSALITAT

L'enfocament transversal de gènere comporta la incorporació de la perspectiva d'igualtat de gènere en totes les fases de gestió de les polítiques públiques, en tots els àmbits i en totes les àrees temàtiques. Això suposa, per tant, incloure la perspectiva de gènere en l'elaboració, el desenvolupament i el seguiment de totes les actuacions que afecten, directament o indirectament, la comunitat educativa, i reconèixer-ne la implicació necessària per aconseguir un model coeducatiu.

— INTERSECCIONALITAT

Aquest concepte defensa una mirada complexa de les desigualtats, en què interactuen múltiples dimensions (sexe, classe social, raça, col·lectiu LGTBI, etc.). Ens ajuda a entendre que els estereotips de gènere no funcionen d'igual forma per a tots els col·lectius i a examinar les diferents repercussions i conseqüències segons el context i la realitat sociocultural de la persona mitjançant la pràctica educativa i la seva inclusió en el currículum escolar.

S'ha de tenir en consideració que una alumna trans, una alumna lesbiana, una alumna amb diversitat funcional, una alumna procedent d'una altra cultura o d'una altra ètnia, entre d'altres, pot sofrir una doble discriminació, no sols per ser

dona. Aquesta doble discriminació pot generar processos complexos de dominació masculina en les seves relacions que la converteixen en una persona més vulnerable.

— CONSCIENCIACIÓ

Perquè una intervenció tenguin èxit, les persones implicades al llarg del procediment han d'estar sensibilitzades en matèria d'igualtat i han de ser conscients que les violències masclistes són una manifestació de desigualtat entre dones i homes. Així doncs, la intervenció permet l'autoqüestionament i l'anàlisi dels valors, els comportaments i les creences que hem interioritzat pels processos de socialització i que afectarien negativament la detecció i la intervenció.

— IDONEÏTAT

Les distintes intervencions que es desenvolupin en el marc d'aquest PROTOCOL s'han de realitzar tenint en compte quin és el moment més adequat per actuar i posant atenció a l'estat emocional de les persones implicades. La persona encarregada de guiar la intervenció ha d'actuar amb empatia vers les alumnes implicades.

— DESCULPABILITZACIÓ

La intervenció educativa ha d'anar encaminada a desculpabilitzar i empoderar l'alumna que ha patit violències masclistes, així com a donar-li tot el suport i acompanyament que necessiti.

Resulta cabdal situar la responsabilitat de les violències masclistes en l'alumne que les ha exercides i acompanyar-lo també en el seu procés d'acceptació de la responsabilitat, oferint-li informació de recursos i eines que necessiti.

— DRET A LA INFORMACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL

Amb la finalitat de donar protecció a les alumnes víctimes de violències masclistes, s'ha d'informar dels drets i les ajudes que la llei reconeix a favor seu, així com dels recursos d'atenció, d'emergència, suport i recuperació integral i la forma d'accedir-hi.

Per garantir que tothom tenguin accés de manera efectiva a la informació, ha de prestar-se l'ajuda necessària tenint en consideració les circumstàncies personals i socials de les destinatàries. Així, s'han d'utilitzar els mitjans necessaris per assegurar que la informació és accessible i comprensible per a persones amb diversitat funcional, persones nouvingudes i per a aquelles que, per qualsevol motiu, tenguin més dificultat per accedir a la informació.

4. Marc normatiu

La redacció d'aquest PROTOCOL es fonamenta en la normativa que es recull a continuació:

- El títol I de la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, recull mesures de sensibilització, prevenció, detecció i intervenció que s'han d'adoptar en diferents àmbits. El capítol I del títol esmentat se centra en l'àmbit educatiu. Així, per exemple, l'article 7 disposa que, en la formació inicial i permanent del professorat, s'ha d'incloure una formació específica en matèria d'igualtat, tolerància i llibertat dins els principis democràtics de convivència, amb la finalitat d'assegurar que adquireixen els coneixements i les tècniques necessàries que els habilitin per a la detecció de la violència dins l'àmbit familiar i el foment d'actituds igualitàries tant en l'àmbit públic com el privat. L'article 8 indica que s'han d'adoptar mesures per assegurar que els consells escolars impulsin l'adopció de mesures educatives que fomentin la igualtat real i efectiva entre homes i dones. L'article 9 disposa que els serveis d'inspecció educativa han de vetllar pel compliment dels principis i valors del sistema educatiu destinats a fomentar la igualtat real entre dones i homes.
- L'article 14.5 de la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, estableix que els poders públics han d'adoptar les mesures necessàries per a l'erradicació de la violència de gènere, la violència familiar i totes les formes d'assetjament sexual i assetjament per raó de sexe. L'article 14.6 disposa que els poders públics podran adoptar mesures d'acció positiva a les dones de col·lectius d'especial vulnerabilitat, com les nenes
- Llei Orgànica 10/2022, de 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual, també coneguda com la Llei del "només sí es sí".
L'objecte d'aquesta llei és la garantia i protecció integral del dret a la llibertat sexual i l'erradicació de totes les violències sexuals, a través de l'adopció i posada en pràctica de polítiques efectives, globals i coordinades que garanteixin la sensibilització, prevenció, detecció i la sanció de les violències sexuals (mesures de protecció integral, resposta integral especialitzada, atenció integral immediata i recuperació en tots els àmbits).
Aquesta llei estipula que el sistema educatiu inclogui continguts sobre educació sexual i igualtat de gènere i educació afectiva i sexual per a l'alumnat de tots els nivells educatius i que estiguin adaptats a la seva edat. Amb això es cerca la prevenció i sensibilització cap a la violència sexual a través de l'educació (capítol I). Així mateix, en les diferents etapes educatives no universitàries haurà de constar la formació sobre l'ús adequat de les noves

tecnologies amb l'objectiu de prevenir les violències sexuals i protegir la privacitat en aquesta mena de delictes.

- El Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica (Conveni d'Istanbul), que va entrar en vigor a Espanya dia 1 d'agost de 2014 (BOE núm. 137, de 6 de juny de 2014), és el primer instrument legal de força obligatòria que crea un marc legal comprensible i una aproximació per combatre la violència contra les dones, a més de prevenir la violència domèstica, protegint les víctimes i castigant els infractors. El conveni d'Istanbul és un avanç en el reconeixement del concepte ampliat de *violència contra la dona per raó de gènere*, ja que no tan sols inclou les conductes ja conegudes per tothom (lesions, amenaces, etc.), sinó d'altres en què no té perquè haver-hi cap relació sentimental o afectiva, com són els matrimonis forçats, la mutilació genital femenina, els crims d'honor i la violència en els conflictes armats. També inclou els fills i filles de la parella com a víctimes directes de la violència, atesa la seva situació de vulnerabilitat.

- La Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, adopta un enfocament d'igualtat de gènere a través de la coeducació i fomenta, en totes les etapes d'aprenentatge, la igualtat efectiva entre dones i homes, la prevenció de la violència de gènere i el respecte a la diversitat afectiva i sexual. A més, introdueix l'orientació educativa i professional de l'alumnat amb perspectiva inclusiva i no sexista en l'educació secundària.

- El Pacte d'Estat contra la Violència de Gènere de 2017-2021 inclou 292 mesures per a l'erradicació de la violència sobre les dones que incideixen en tots els àmbits de la societat. Aquestes mesures s'estructuren en 10 eixos d'acció. L'eix 1, «La ruptura del silenci: sensibilització i prevenció», conté un primer bloc (1.1. Educació) que inclou, entre d'altres, les mesures següents:
 - Mesura 4: incloure, en totes les etapes educatives, la prevenció de la violència de gènere, del masclisme i de les conductes violentes [...].
 - Mesura 5: promoure als centres educatius tallers i activitats formatives per a la prevenció de la violència sexual, que treballin específicament amb nens i homes adolescents.
 - Mesura 6: designar, en els consells escolars dels centres educatius, un professor responsable de coeducació, encarregat d'impulsar mesures educatives que fomentin la igualtat i de prevenir la violència, mitjançant la promoció dels instruments necessaris per fer un seguiment de les possibles situacions de violència de gènere.
 - Mesura 7: supervisar, per part de la Inspecció Educativa, els plans de convivència i els protocols d'assetjament escolar als centres educatius, per

tal d'identificar i incorporar actuacions o indicadors de seguiment relacionats amb la violència contra les dones.

- Mesura 21: exigir als centres educatius que en el seu projecte educatiu de centre s'incloguin continguts específics de prevenció de la violència de gènere, i que el consell escolar en faci el seguiment.

- L'article 12 de l'Estatut d'autonomia, aprovat per la Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, disposa que la Comunitat Autònoma fonamenta el dret a l'autogovern en els valors del respecte a la dignitat humana, la llibertat, la igualtat, la justícia, la pau i els drets humans.
- La Llei orgànica 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes de les Illes Balears, insta, en l'article 3, a l'adopció per part dels poders públics de mesures per erradicar la violència masclista, la violència familiar i totes les formes d'assetjament sexual i d'assetjament per raó de sexe, orientació i identitat sexuals i de gènere, per garantir el dret a viure sense violència. L'article 26.2 disposa que l'Administració educativa ha de tenir com un dels seus principis bàsics la prevenció de conductes violentes en tots els nivells educatius, especialment de la violència masclista. L'article 27 estableix que s'ha d'incorporar la prevenció de la violència masclista al currículum. Amb relació a la igualtat de gènere en tots els àmbits, aquesta Llei també estableix l'obligació que els centres educatius públics adoptin pràctiques de coeducació, mitjançant la introducció de currículums i material de treball que es fonamenti en la igualtat i que s'allunyi dels estereotips i rols de gènere.
- El capítol IV de l'àmbit educatiu del títol III de la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència, desenvolupa diverses mesures de prevenció i detecció precoç de la violència als centres educatius que es consideren imprescindibles si es té en compte que es tracta d'un entorn de socialització central en la vida dels infants i els adolescents. La regulació proposada aprofundeix i completa el marc fixat en l'article 124 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, atès que, al costat del pla de convivència, estableix la necessitat de protocols d'actuació davant indicis d'assetjament escolar, ciberassetjament, assetjament sexual, violència de gènere, suïcidi, autolesió i qualsevol altra forma de violència.
- El títol II de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, està dedicat a la regulació dels drets i els deures de les persones menors d'edat, que es configuren com els vertaders protagonistes de la norma. L'article 16 estableix que els poders públics han de garantir el principi d'igualtat i eliminar qualsevol discriminació a les persones menors d'edat per raó de sexe, orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere, entre d'altres, i que han d'identificar d'una manera activa

els menors que, individualment o en grup, requereixen l'adopció de mesures protectores especials per reduir o eliminar factors de discriminació. L'article 17 especifica que les administracions públiques han d'introduir la perspectiva de gènere en la planificació, el desenvolupament i l'avaluació de les mesures que s'adoptin en relació amb els nins, les nines i els adolescents, en totes les actuacions i programes dirigits a menors d'edat, amb especial atenció a la desigualtat i/o discriminació per raons de sexe, orientació sexual i identitat de gènere.

- L'article 3 de la Llei 1/2022, de 8 de març, d'educació de les Illes Balears, sobre els principis generals, pedagògics i organitzatius pels quals es regeix el sistema educatiu de les Illes Balears, disposa, en la lletra u), que un d'aquests principis és la coeducació, la igualtat real entre homes i dones, el respecte a la diversitat sexual, la identitat i l'expressió de gènere i la prevenció de la violència masclista.
- El capítol II del títol II del Decret 121/2010, de 10 de desembre, pel qual s'estableixen els drets i els deures dels alumnes i les normes de convivència als centres docents no universitaris sostinguts amb fons públics de les Illes Balears, que tracta sobre els drets dels alumnes, estableix que la formació que rebin els alumnes ha de respectar els seus drets i llibertats. A més, també reconeix el dret dels alumnes a la no-discriminació i disposa que els centres han de desenvolupar iniciatives que evitin la discriminació dels alumnes i que els plans de convivència escolar han de garantir la plena integració de tots els alumnes.
- L'objectiu general 5 del Pla de Coeducació de les Illes Balears (2019-2022), «Intervenir en l'àmbit educatiu per prevenir, detectar i actuar davant les violències masclistes i LGTBI-fòbiques» inclou l'objectiu específic 5.1, «Desenvolupar plans, orientacions i protocols específics per fomentar la resolució dels conflictes i prevenir, detectar i actuar davant la violència masclista i LGTBI-fòbica», que es concreta, entre d'altres, en les accions següents:
 - Acció 43. Revisió dels plans de convivència dels centres educatius tenint en compte mètodes no violents de resolució de conflictes i models de convivència basats en la diversitat i el respecte a la igualtat de drets i oportunitats de dones i homes.
 - Acció 44. Revisió dels plans d'acció tutorial que incorporin continguts per prevenir la violència masclista i LGTBI-fòbica.
 - Acció 45. Elaboració, publicació i difusió, en coordinació amb altres administracions i organismes, d'orientacions i recursos didàctics per sensibilitzar l'alumnat sobre l'ús segur d'internet i dels dispositius mòbils

per evitar el ciberassetjament i les diferents formes de violències masclistes a través d'aquests.

- Acció 48. Redacció d'un protocol de prevenció, detecció i intervenció de la violència masclista als centres educatius de les Illes Balears.

- L'eix 2 del V Pla Estratègic d'Igualtat entre Dones i Homes a les Illes Balears (2021-2023), dedicat a la coeducació, els models igualitaris i la formació, especifica dins la línia 2.1.3 que cal desenvolupar el protocol de prevenció, detecció i intervenció de la violència masclista en els centres educatius.
- Els objectius de desenvolupament sostenible 4, 10 i 16 de l'Agenda Balear 230 són: educació de qualitat, reducció de les desigualtats i al punt i pau, justícia i institucions sòlides, respectivament.

5. Factors de risc i factors de protecció

L'educació és una de les eines més importants per assolir un canvi en la nostra societat en matèria d'igualtat. Els models de comportament i valors que s'assoleixen al llarg de la infància condicionen el desenvolupament personal i les relacions que s'estableixen en el futur.

Per prevenir les violències masclistes, cal prendre consciència del model de societat capitalista, hegemònica i patriarcal actual, incidir en les causes de les diferents manifestacions de desigualtat i oferir eines per detectar-les.

Els factors de risc de les violències masclistes són diversos, per la qual cosa és necessari aplicar un enfocament multidisciplinari per treballar la prevenció. D'aquesta manera, es poden treballar nous models de masculinitats, educar en el respecte, la igualtat i, en definitiva, en tot allò que fomenti una convivència sana i positiva als centres escolars.

5.1. Factors de risc

Els **factors de risc** estan vinculats a diferents àmbits: personal, familiar, escolar i social. Encara que es poden produir de forma aïllada, sovint estan interrelacionats.

A continuació es detallen alguns dels factors de risc que hi podem observar, entre d'altres.

FACTORS DE RISC VINCULATS AL DESENVOLUPAMENT PERSONAL

1. El sexisme interioritzat de la nena, adolescent o dona.
2. Rols i idees sexistes relacionades amb la legitimitat del domini del menor o adult en les relacions de parella.
3. Manca d'empatia per part del menor o adult en les relacions interpersonals.
4. Baixa tolerància a la frustració del menor o adult.
5. Dificultats en la construcció d'una identitat lliure d'estereotips.
6. Normalització del fenomen de les violències masclistes.
7. Mites de l'amor romàntic.
8. Visió estereotipada de les relacions afectives i sexuals.
9. Manca de vincles afectius segurs.
10. Acompanyament emocional insuficient o inadequat.

FACTORS DE RISC VINCULATS AL CONTEXT FAMILIAR

1. Estereotips i rols de gènere que es transmeten i es reproduïxen en la vida quotidiana.
2. Manca de visió crítica que permeti identificar i qüestionar els estereotips i les desigualtats de gènere.
3. Existència de violències masclistes en el nucli familiar.
4. Famílies autoritàries i/o amb estructura patriarcal.

FACTORS DE RISC VINCULATS AL CONTEXT ESCOLAR

1. Tendència a normalitzar actituds i conductes sexistes o dificultats per identificar-les.
2. Manca de formació i sensibilització en coeducació dels docents.
3. Falta d'incorporació de la perspectiva de gènere al centre educatiu o dificultats per fer-ho.
4. Manca de perspectiva de gènere en els materials i currículums treballats al llarg del curs (imatges presentades, exemples de referents a les diferents àrees, etc.).

FACTORS DE RISC VINCULATS AL CONTEXT SOCIAL

1. Dificultat dels diferents professionals dels recursos comunitaris per treballar en xarxa.
2. Reproducció del model patriarcal de la societat, amb relacions desiguals en la infància i l'adolescència.
3. Aprenentatge social de les violències com a model de resolució de conflictes.

5.2. Factors de protecció

En matèria de prevenció de violències masclistes, hi ha uns **factors de protecció** que s'han de tenir presents en l'àmbit del centre:

FACTORS DE PROTECCIÓ VINCULATS AL DESENVOLUPAMENT PERSONAL

1. Reconeixement i expressió d'emocions i sentiments.
2. Reconeixement del cos privat.
3. Autoestima positiva, autoconcepte i autodeterminació.
4. Habilitats de comunicació assertiva i defensa dels drets personals.

FACTORS DE PROTECCIÓ VINCULATS AL CONTEXT FAMILIAR

1. Comunicació fluïda dins el nucli familiar.
2. Educació afectivosexual integral amb perspectiva de gènere.
3. Entorn sense prejudicis i amb clima de confiança.
4. Relació igualitària entre els progenitors que no reproduïx el model heteropatriarcal.

FACTORS DE PROTECCIÓ VINCULATS AL CONTEXT ESCOLAR

1. Implementació de programes d'educació afectivosexual integral amb perspectiva de gènere.
2. Inclusió de l'educació emocional.
3. Existència de cohesió de grup i de convivència positiva.
4. Ensenyament de la prevenció, detecció i intervenció en cas d'agressió o assetjament sexual.
5. Inclusió de la coeducació en el projecte educatiu de centre, amb accions de sensibilització i prevenció de les violències masclistes, promoció del bon tracte, cura, corresponsabilitat i educació afectivosexual.

FACTORS DE PROTECCIÓ VINCULATS AL CONTEXT SOCIAL

1. Existència d'oferta de serveis d'oci i lleure fonamentats en la igualtat.
2. Relacions equitatives entre homes i dones.
3. Promoció del bon tracte institucional de les administracions.
4. Suport social i existència de xarxes comunitàries.

6. Àmbit d'aplicació

El PROTOCOL és d'aplicació a tots els centres educatius no universitaris de titularitat pública de les Illes Balears. Els centres privats i concertats es regeixen per la seva normativa específica, tot i que, si ho consideren convenient, poden adoptar aquest PROTOCOL com a referent.

A continuació s'indiquen les possibles situacions de violències masclistes que es poden produir en l'àmbit educatiu:

— VIOLÈNCIES MASCLISTES EN LES RELACIONS ENTRE ADOLESCENTS

En les relacions d'adolescents, s'inclou la violència de gènere que s'exerceix en el si d'una relació entre adolescents o bé a la que un alumne exerceix sobre una alumna amb qui no té cap relació de parella o exparella. Tant en un cas com en l'altre es manifesta a través d'insults i/o comentaris de caràcter sexista, abús físic o psicològic, violència sexual, compartició de fotografies i vídeos de contingut sexual sense consentiment, etc, pel fet de ser dona.

— ALUMNES QUE PROVENEN DE CONTEXTS FAMILIARS EN QUÈ ES PRODUEIXEN VIOLÈNCIES MASCLISTES

La violència exercida contra les dones en l'àmbit familiar constitueix una violació dels drets humans. És probablement, a més, una de les formes de violència masclista més amagada. L'arrelada condició d'inferioritat de la dona respecte l'home s'origina en la mateixa estructura social, encara construïda sobre la base del domini patriarcal. És en el context familiar en què aquest tipus de violència masclista es manifesta amb més freqüència, perquè és a la llar on les relacions entre homes i dones adquireixen més intensitat. Els fills i filles de víctimes de violència esdevenen també víctimes en situació de violència i requereixen una atenció específica.

De vegades, detectar que un alumne viu una situació de violència masclista en l'entorn familiar és molt complex i sempre necessita un tractament acurat i delicat. Conèixer els símptomes habituals en aquestes situacions pot ajudar-nos a detectar-les i a prestar més atenció als alumnes que sospitem poden necessitar la nostra ajuda.

Quan es parla de violències masclistes en els entorns familiars, les referències a la mare s'han d'entendre fetes també a la tutora legal, a la parella de l'agressor o a qualsevol altre referent femení més enllà de la tutora legal. També es consideren víctimes de violència de gènere les filles i els fills d'aquestes.

— MUTILACIÓ GENITAL FEMENINA (MGF)

Segons el Protocol de Prevenció i Atenció a les Dones i Nines sobre la Mutilació Genital Femenina a les Illes Balears, «la mutilació genital femenina està

reconeguda internacionalment com una violació dels drets humans de les dones i les nines. És una pràctica que atenta contra els drets a la salut, la seguretat, la integritat física, els drets a no ser sotmesa a tortures i tractes cruels, inhumans o degradants, i el dret a la vida en els casos en els que aquest procediment acaba produint la mort».

— VIOLÈNCIES MASCLISTES EN LA RELACIÓ ALUMNA - DOCENT/PERSONAL NO DOCENT (PAS), O A L'INVERSA

És la violència masclista que un docent o un membre del personal no docent exerceix sobre una alumna o un grup d'alumnes del centre, ja sigui dins el mateix centre educatiu o a través de les xarxes socials.

També es pot donar la situació inversa, és a dir, que un alumne exerceixi violències masclistes cap a una docent o una treballadora del personal no docent, tals com comentaris sexistes o conductes inadequades que atempten contra la privacitat i l'espai físic i personal.

— ALUMNA MAJOR D'EDAT QUE PATEIX VIOLÈNCIES MASCLISTES

Podem trobar als centres educatius alumnes majors d'edat que pateixen algun tipus de violència masclista, ja sigui en l'entorn familiar o laboral o dins el mateix centre educatiu, per part de la parella o exparella. En aquest cas, la intervenció s'ha de centrar a informar-les sobre els recursos de què disposen perquè puguin decidir com i quan actuar. La persona referent del PROTOCOL, a més, també ha de fer el seguiment i acompanyament del cas.

— EXPLOTACIÓ SEXUAL D'INFANTS I ADOLESCENTS (ESIA)

L'ESIA és un tipus d'explotació sexual exercida sobre infants i adolescents en què un home o un grup d'homes aprofiten una situació de desequilibri de poder per coaccionar, manipular o enganyar un menor a canvi d'alguna cosa que pot voler o necessitar o bé a canvi d'un augment d'estatus o posició en el grup social. Es tracta d'un tipus d'explotació que pateixen amb més freqüència les nines i adolescents. En aquestes situacions, pot ser útil consultar la [Guia per a l'actuació davant casos d'explotació sexual en la infància i adolescència](#).

— MATRIMONIS FORÇATS ENTRE MENORS O ENTRE UNA MENOR I UN ADULT

El matrimoni forçat és aquell en què com a mínim un dels dos integrants, generalment la dona, no ha consentit lliurement celebrar-lo i que, per tant, s'ha establert sota coacció. Els tipus de coacció són diversos i inclouen pressions físiques, psicològiques, financeres, sexuals i emocionals, així com amenaces, assetjament, xantatge i enganys, entre d'altres.

També es considera coacció el fet d'aprofitar-se de la incapacitat d'algú per consentir o entendre la naturalesa del matrimoni, per exemple en el cas dels

menors d'edat. Poden exercir aquesta coacció tant els progenitors com els membres de la família i la comunitat.

Les persones que pateixen un matrimoni forçat es troben sota una elevada pressió per satisfer els desitjos de la família i/o la comunitat, que pot anar acompanyada de greus abusos emocionals i sexuals. En alguns casos, es poden arribar a produir crims d'honor o bé situacions extremes en què les víctimes recorren al suïcidi.

A escala mundial, el matrimoni forçat és una expressió més de violència contra les dones, que afecta sobretot nenes i joves. És una pràctica molt estesa a l'Àfrica, el Pròxim Orient, Àsia Meridional, Amèrica Llatina i Europa entre els col·lectius d'ètnia gitana de diversa procedència.

La intervenció orientada a erradicar el matrimoni forçat és molt complexa. És per això que és imprescindible partir de la cooperació entre els diferents àmbits professionals, les diferents administracions i les entitats del sector.

7. Constitució de l'equip de valoració

L'equip directiu ha de nomenar una o dues **persones referents del protocol i les seves persones suplents**, preferiblement a principi de curs, que poden ser o qualsevol altra persona sensibilitzada i competent amb la situació, **constituïnt així un equip de valoració**, que estarà integrat per:

- Director/a del centre
- Persona referent del protocol, que pot ser l'agent de coeducació o la persona coordinadora de convivència o un membre del servei d'orientació.
- Persona referent de cas, anomenat en el moment de l'obertura del protocol que pot coincidir o no amb la persona referent del protocol*
- Tutor/a de la presumpta víctima

*Per tal d'evitar la revictimització, la primera persona a qui l'alumna acudeixi pot assumir la funció de referent del cas, en aquest cas, serà qui informará a l'equip directiu, la qual cosa ajudarà a evitar la revictimització.

També cal comentar que la presentació del protocol anirà acompanyat de cursos de formació pels docents.

Funció de l'equip de valoració

S'ha de reunir per analitzar i valorar la informació recollida i planificar les actuacions que s'han de dur a terme.

Si es detecta un cas evident i greu de violències masclistes que posa en perill la integritat física i/o psicològica de la persona, s'ha de contactar amb l'112 per requerir l'atenció dels professionals sanitaris i/o les Forces i Cossos de Seguretat (FCS) de forma immediata. També, s'ha de posar en coneixement al departament d'inspecció educativa.

8. Protocol de detecció i actuació davant les violències masclistes

8.1. Violències masclistes en les relacions entre adolescents

En el cas que algun membre de la comunitat educativa tengui l'evidència o la sospita que una alumna pateix una situació de violències masclistes, ho ha de comunicar a l'equip directiu perquè activi el protocol que s'especifica a continuació.

Pot passar, per tant, que es tengui la sospita que una alumna ha patit violències masclistes. La sospita inclou el conjunt de conductes, deduccions, induccions, accions, reaccions, interaccions, manifestacions, actituds o comportaments que suposen indicis o senyals d'implicació en alguna situació de violències masclistes. En aquest cas, el protocol s'ha d'activar com a mesura de prevenció o precaució.

D'altra banda, es considera que es té evidència que l'alumna pateix violències masclistes quan es coneix o s'ha presenciats algun acte o manifestació de violència d'un alumne cap a una alumna (violència verbal, emocional o física o abús sexual).

La sospita o tenir-ne el coneixement ha d'incloure la confirmació directa de les violències masclistes, bé per la comunicació de l'alumna que ha patit violències masclistes o pel testimoni de qualsevol persona que l'hagi presenciats.

8.1.1 Senyals d'alarma

A continuació s'indiquen alguns comportaments, fets o actituds que poden indicar l'existència d'una situació de violència masclista en una relació entre adolescents:

Alumna que pateix violències masclistes

- Ha abandonat les activitats extraescolars o d'oci que feia i ha canviat els seus gustos i aficions pels de la seva parella. No vol assistir a excursions ni a viatges de fi de curs.

- Li costa concentrar-se en l'estudi o la feina.
- Té un caràcter irritable: ha tingut conflictes al centre educatiu.
- Ha disminuït el rendiment acadèmic.
- Presenta canvis d'actitud i d'humor (es mostra irascible, nerviosa, etc.), apatia, desmotivació, etc.
- Presenta absències injustificades.
- Mostra una autoestima baixa.
- Ha canviat la forma de vestir.
- Ha reduït el grup d'amistats.
- Ha tingut crisis d'ansietat al centre.
- Mostra senyals físiques de lesió i no en dona explicacions o les que dona són contradictòries. Intenta amagar la lesió o protegir la identitat de la persona que les hi ha fetes.

Alumna que pateix violència de gènere

- Passa tot el temps amb la parella.
- Presenta senyals d'aïllament com a conseqüència del control i el domini que la seva parella exerceix sobre ella.
- Presenta senyals de dependència: està contínuament en contacte amb la parella a través del mòbil o les xarxes socials.
- Té retards entre hores per distracció, no trobar-se bé, etc.
- El seu aspecte físic ha empitjorat: manca d'higiene, baixada de pes, ulleres, etc.
- Expressa opinions masclistes i lleva importància a les conductes de maltractament.
- Percep la gelosia i el control com una forma d'amor.

Alumne que exerceix violències masclistes

- Utilitza una disciplina severa i inapropiada per la seva edat.
- Parla de forma despectiva amb estereotips i prejudicis amb relació a les dones.
- Usa un llenguatge violent per referir-se a les dones.
- Mostra menyspreu cap a la figura femenina.
- Mostra intolerància a la frustració i culpa els altres dels seus errors.

- Mostra una autoestima baixa, inseguretats i complexos, i presenta canvis d'humor freqüents i injustificats.
- Presenta una actitud de dominància i prepotència. Es fica en conflictes fàcilment.
- Li manca empatia cap al patiment dels altres.
- Humilia les dones.

Alumne que exerceix violència de gènere

- Mostra públicament conductes de dominació sobre la parella. La insulta, l'agredeix físicament, li crida i se'n burla.
- Percep i exerceix la gelosia i el control com una forma d'amor.
- Intenta controlar la parella de manera reiterada (en controla la forma de vestir, les amistats, on és i amb qui, què fa en cada moment; l'espera a l'entrada i sortida del centre, en els esbarjos i els canvis de classe, li controla les cridades del mòbil, etc.).
- Controla les xarxes socials de la parella.
- L'acompanya constantment per tot. Li dona ordres.
- Envaeix la privacitat de la seva parella i no respecta el seu espai.
- Utilitza l'engany i la manipulació per aconseguir els seus propòsits.
- Presenta actituds dominants i prepotents.
- Mostra una actitud proteccionista i paternalista cap a la seva parella.

8.1.2. Protocol d'actuació: prevenció, detecció, valoració, intervenció i seguiment

PAS 1. COMUNICACIÓ DE LA SOSPITA O EVIDÈNCIA I ACTUACIONS IMMEDIATES¹

En el cas que algun membre de la comunitat educativa tengui la sospita o l'evidència de l'existència d'una situació de violències masclistes:

¹ Si els alumnes implicats són de centres educatius diferents, l'equip directiu del centre en què es detecti la situació ha de contactar amb l'equip directiu de l'altre centre per traslladar-li la informació. Cada centre ha de desenvolupar les actuacions que considerin pertinents amb el seu alumne, de forma individual.

Per altra banda, si la persona que exerceix violències masclistes no és alumne de cap centre educatiu, l'equip directiu ha d'informar les institucions i organismes que puguin garantir la seguretat de l'alumna que pateix violències masclistes.

- S'ha d'emplenar del document [annex 1 "Recollida d'informació de la sospita o l'evidència"](#). Ho pot fer qualsevol membre del personal del centre que rebi la informació. A continuació, ha de fer arribar el document a l'equip directiu.
- L'equip de valoració ha d'acordar mesures de vigilància, protecció i suport per a l'alumna que presumptament pateix violències masclistes i per a l'alumne que presumptament les exerceix (dins l'aula, en espais comuns, en activitats complementàries, en activitats extraescolars, etc.).
- L'equip directiu ha d'informar sobre aquest situació al Departament d'Inspecció Educativa, mitjançant l'[annex 8](#). Simultàniament, s'informarà a l'inspector/a del centre mitjançant correu electrònic o per telèfon indicant el codi generat en obrir el protocol al Gestib.
- L'equip directiu i els referents o suplents del cas han d'informar l'equip docent del centre sobre les mesures de protecció i suport que s'han d'adoptar respecte l'alumna que pateix violència masclista, així com sobre les mesures adoptades respecte l'alumne que presumptament exerceix violència masclista.

PAS 2. RECOLLIDA D'INFORMACIÓ²

En un **termini màxim de dos dies lectius des de la notificació**, la persona referent del cas ha de fer les entrevistes següents:

- Una primera entrevista amb l'alumna que presumptament pateix violències masclistes, per a la qual s'ha de fer servir l'[annex 3](#). Es poden produir dues situacions:
 - a) Que l'alumna reconegui que sofreix maltractament i ho expliqui. En aquest cas, cal tenir en compte les indicacions següents:
 - Mostrau empatia, afecte, comprensió i interès cap a ella.
 - Garantiu la confidencialitat del que us expliqui, però aclariu-li que, com que és menor d'edat, cal que el seu pare i/o mare o responsables legals tinguin coneixement de la situació.
 - No la interrompeu ni la culpabilitzeu o jutgeu. Practicau l'escolta activa.
 - No ataqueu el presumpte maltractador ni li digueu que l'ha de deixar. No la forceu a prendre decisions.

² Els passos 2 i 4 es poden unificar depenent del grau de gravetat del cas, de la procedència de la sol·licitud i d'altres circumstàncies que l'equip de valoració ha de tenir presents.

- Mostreu-li suport incondicional, faci el que faci. Recordau que està «enganxada» i que té una gran dependència emocional del maltractador. Sortir d'una relació de maltractament és un procés lent i complex, que requereix molta paciència i en el qual són freqüents els retrocessos i les recaigudes (tornar a contactar amb el noi, reprendre la relació, etc.).
- És fonamental que esbrineu qui coneix la situació, a fi de construir una xarxa de suport i que les opinions, consells o respostes als seus dubtes vagin en la mateixa línia i no es contradiguin: el coneixement i la postura dels iguals és clau en el procés de sortida de la situació de maltractament.
- Empoderau-la i motivau-la perquè sigui ella qui comuniqui als seus progenitors o tutors/es legals el que li passa.

b) Que no reconegui el maltractament i no vulgui ajuda.

Si l'alumna no reconeix que pateix maltractament, és important no caure en l'error de pensar que no es pot fer res per ella. En aquest supòsit, els recursos especialitzats són els que poden proporcionar orientacions i assessorament sobre com es pot actuar per aconseguir que a poc a poc s'adoni que la seva relació de parella no és sana i que l'està perjudicant. El seu grup d'amistats pot ser de gran utilitat en aquest procés, per la qual cosa és convenient que se'ls facilitin orientacions per ajudar-la.

De manera coordinada amb el servei especialitzat que atengui la menor, i seguint en tot cas les seves pautes, s'han de desenvolupar al centre educatiu actuacions de suport i protecció expressa i indirecta a l'alumna víctima de maltractament, activitats d'educació emocional, així com accions d'intervenció individualitzada per part del servei d'orientació per a l'aprenentatge i desenvolupament d'habilitats socials, de comunicació, autoestima, assertivitat, etc., o qualsevol altra que pugui ajudar en el procés de recuperació.

- Una primera entrevista amb les amistats de l'alumna que presumptament pateix violències masclistes, per a la qual s'ha de fer servir l'[annex 5](#).
- Una primera entrevista amb la família de l'alumna que presumptament pateix violències masclistes, per a la qual s'ha de fer servir l'[annex 6](#). A més, també s'ha d'emplenar la clàusula de protecció de dades ([annex 7](#)).

PAS 3. PRIMERA REUNIÓ DEL CAS: VALORACIÓ INICIAL

Una vegada recollida la informació, i en un termini màxim de tres dies lectius des de la notificació, l'equip de valoració del centre s'ha de reunir per analitzar i

valorar la informació recollida i planificar les actuacions que s'han de dur a terme.

Per a aquesta primera reunió de gestió del cas, s'ha de fer servir l' [annex 2](#) *"Informe d'intervenció de l'equip de valoració"*

PAS 4. INTERVENCIÓ: ACTUACIONS IMMEDIATES EN CAS DE VIOLÈNCIA MASCLISTA

En cas de confirmar la sospita o evidència, cal seguir aquests passos:

- S'ha d'informar la confirmació al Departament d'Inspecció Educativa.
- S'ha de comunicar el cas a la família i se l'ha d'informar dels diferents serveis disponibles ([annex 11](#), «Directori de serveis»). A més, s'ha d'elaborar un pla d'actuació conjunt.
- S'ha d'emplenar el document [annex 9 "Derivació a altres institucions o serveis"](#)

En aquest punt, poden ser d'utilitat les recomanacions que s'inclouen en [l'annex 13, «Actuacions en l'àmbit educatiu»](#).

Aquest pas també inclou:

- Una primera entrevista amb l'alumne que ha exercit violències masclistes, per a la qual s'ha de fer servir [l'annex 4](#).
- Una entrevista amb la família de l'alumne que ha exercit violències masclistes, per a la qual s'ha de fer servir l'apartat B de [l'annex 6](#).

Passats cinc dies de la notificació, s'han de dur a terme les entrevistes següents:

- Una entrevista de seguiment amb l'alumna que pateix violències masclistes, per confirmar que la situació s'ha aturat.
- Una entrevista de seguiment amb la família de l'alumna que pateix violències masclistes, per confirmar que la situació s'ha aturat.

PAS 5. SEGONA REUNIÓ DE GESTIÓ DEL CAS

Passats sis dies des de la notificació, i un cop analitzada la informació recollida, l'equip pot fer quatre tipus de valoracions:

- Hi ha una situació de violència masclista i continua.
- Hi hagut una situació de violència masclista i s'ha detingut.
- No hi ha cap situació de violència masclista.
- No s'ha pogut confirmar l'existència d'una situació de violència masclista.

En cas que la valoració confirmi que hi ha una situació de violència masclista, s'ha d'informar al DIE. A més, s'ha de comunicar el cas a la família i se l'ha d'informar dels diferents serveis disponibles ([annex 11. «Directori de serveis»](#)). També s'ha d'elaborar un pla d'actuació conjunt.

Si aquesta valoració requereix mesures d'urgència i de protecció immediata, s'ha d'emplenar [l'annex 9. «Derivació a altres institucions»](#).

En cas que no es pugui confirmar que hi hagi una situació de violència masclista, s'ha de seguir supervisant i vigilant el cas i recollir més informació a través dels tallers de violències masclistes dins l'aula, de les entrevistes al grup d'amistats i de l'observació de l'alumnat als diferents espais dels centres.

PAS 6. TERCERA REUNIÓ DE GESTIÓ DEL CAS: TANCAMENT

Passats trenta dies des de la notificació, l'equip de valoració s'ha de reunir per determinar si el cas es pot tancar o no:

- Es pot tancar quan les accions plantejades han permès aconseguir els objectius marcats. Arribats en aquest punt, s'ha de redactar un pla d'acompanyament i seguiment que inclogui compromisos educatius, perquè, malgrat que la situació de violència masclista s'hagi aturat, les seves conseqüències, que poden ser emocionals, psicològiques o acadèmiques, poden sorgir més endavant. De fet, hi pot haver necessitats i altres estats d'estrès vinculats a la història de violència viscuda que no s'exterioritzin fins que la situació de violència masclista no s'hagi acabat.
- No es pot tancar quan el centre no disposa de garanties que la situació de violència masclista s'hagi resolt o que no es tornarà a produir. En aquest cas, caldrà reactivar, d'una banda, les mesures preventives genèriques, i de l'altra, el treball individualitzat amb els alumnes implicats. A més, s'hauran de fer les reunions que l'equip de valoració consideri oportunes.

8.2. Alumnes que provenen de contextos familiars en què es produeix violències masclistes

8.2.1. Senyals d'alarma

Els senyals d'alarma són els que s'indiquen en [l'annex 10](#) d'aquest PROTOCOL, «Indicadors de violències masclistes en l'entorn familiar».

D'altra banda, també cal tenir en compte els indicadors que recull la taula següent:

<i>Indicadors³ observables segons la franja d'edat⁴</i>			
	Educació Infantil	Educació primària	Educació secundària
Conductuals	• Agressivitat • Problemes de conducta	• Agressivitat • Problemes de conducta • Desobediència	• Conductes violentes • Fugides • Delinqüència
Emocionals	• Por • Ansietat • Tristesa • Preocupació per la mare • Trastorn d'estrès posttraumàtic • Dificultats afectives	• Por • Ansietat • Depressió • Autoestima baixa • Culpabilitat • Vergonya • Trastorn d'estrès posttraumàtic	• Depressió • Idees suïcides • Trastorn d'estrès posttraumàtic
Físics	• Nivell alt d'activitat • Intents de cridar l'atenció • Intents d'aferrar-se • Actes regressius	• Nivell alt d'activitat • Intents de cridar l'atenció • Intents d'aferrar-se • Actes regressius	• Abús de substàncies
Cognitius	• Comprensió limitada • Sentiments de culpabilitat	• Culpabilitat • Problemes de rendiment escolar • Actituds a favor de la violència	• Actituds a favor de la violència
Socials	• Problemes a l'hora d'interactuar amb els iguals o amb adults	• Pitjor qualitat de les relacions amb els iguals	• Relacions de parella amb conductes violentes

³ La majoria d'aquests indicadors de violència de gènere es poder extrapolar a la resta de violències masclistes.

⁴ Font: ORJUELA, Liliana; PERDICES, Antonio J.; PLAZA, Montserrat; TOVAR, María. *Manual d'atenció a nens i nenes víctimes de violència de gènere a l'àmbit familiar*. Barcelona: Save the Children, 2008.

	• Relació ambivalent amb la mare o la persona que el cuida		
--	--	--	--

8.2.2. Protocol d'actuació

PAS 1. COMUNICACIÓ DE LA SOSPITA O EVIDÈNCIA I ACTUACIONS IMMEDIATES.

En el cas que algun membre de la comunitat educativa tengui l'evidència o la sospita que un alumne viu en un entorn familiar en què es produeix una situació de violències masclistes, ho ha de comunicar oralment i per escrit a l'equip directiu.

Un cop feta aquesta notificació, s'han de seguir els passos següents:

- S'ha d'emplenar l'[annex 1](#), «Recollida d'informació de las sospita o l'evidència». Ho pot fer qualsevol membre del personal del centre que rebí la informació. A continuació, ha de fer arribar el document a l'equip directiu.
- L'equip directiu ha d'informar sobre aquest situació al Departament d'Inspecció Educativa, mitjançant l'[annex 8](#). Simultàniament, s'informarà a l'inspector/a del centre mitjançant correu electrònic o per telèfon indicant el codi generat en obrir el protocol al Gestib.

PAS 2. RECOLLIDA D'INFORMACIÓ

En un termini màxim de dos dies lectius des de la notificació, la persona referent del cas ha de fer les entrevistes següents:

- Una entrevista amb la mare ([annex 10](#)) en la qual s'ha d'exposar el que s'ha detectat des del centre, s'ha de fer sempre des de l'escolta activa, en un ambient acollidor i procurant un espai de protecció.
- Si la mare confirma la situació de violència masclista a la família, se li ha d'informar dels diferents serveis disponibles al seu abast ([annex 11, «Directori de serveis»](#)). També s'ha d'elaborar un pla d'actuació conjunt.
 - En el cas que s'hi presenti el presumpte agressor de la mare/parella, aquesta reunió s'ha d'abordar com una tutoria amb la família. En aquest supòsit, s'ha d'intentar contactar amb la mare en un altre moment o espai per tal d'evitar posar-la en risc.
- Si la mare NO reconeix la situació de violència masclista, seria preferible que el centre educatiu es posi en contacte amb els professionals de Serveis Socials

pertinents per valorar el cas.

PAS 3. PRIMERA REUNIÓ DEL CAS: VALORACIÓ INICIAL

Una vegada recollida la informació, i en un termini màxim de tres dies lectius des de la notificació, l'equip de valoració del centre s'ha de reunir per analitzar i valorar la informació recollida i planificar les actuacions que s'han de dur a terme.

Per a aquesta primera reunió de gestió del cas, s'ha d'emplenar el document [*annex 2 "Informe d'intervenció de l'equip de valoració"*](#)

En cas de confirmar la sospita o evidència, cal seguir aquests passos:

— S'ha d'informar la confirmació al Departament d'Inspecció Educativa.

I s'ha de consensuar **un pla d'actuació**, que ha d'incloure mesures que s'han de dur a terme des del centre educatiu.

PAS 4. INTERVENCIÓ: ACTUACIONS IMMEDIATES EN CAS DE VIOLÈNCIA MASCLISTA

Si existeix la sospita que un alumne pot estar en una situació de desprotecció per part de la seva família, s'ha de notificar al Registre Unificat de Maltractament Infantil (RUMI). Podeu consultar els diferents tipus de situacions a la Guia per a la detecció i notificació del maltractament infantil: actuacions davant el maltractament des de l'àmbit educatiu (https://www.caib.es/sites/rumi/ca/ambit_educatiu-33725/archivopub.do?ctrl=MCRST1685ZI97812&id=97812).

En cas d'evidència d'aquesta situació de desprotecció, la direcció ha d'actuar de forma immediata d'acord amb les indicacions següents:

- S'ha de notificar la situació de desprotecció de l'infant o adolescent a través del RUMI.
- Si el cas es produeix a Mallorca, s'ha d'informar la Fiscalia de Menors (fiscaliamenores.baleares@fiscal.es); en el cas de les altres illes, cal informar la Policia Nacional o la Guàrdia Civil.
- En cas que la integritat física o psicològica de l'alumne estigui en perill, s'ha de telefonar a l'112.
- S'ha d'informar al Departament d'Inspecció Educativa.

PAS 5. SEGONA REUNIÓ DE GESTIÓ DEL CAS: SEGUIMENT

En cas que s'hagin aplicat mesures judicials, cal seguir les indicacions següents:

- Si, després de l'entrevista amb la mare, s'ha interposat una denúncia contra l'agressor, les persones referents del cas han d'estar pendents de la resolució judicial per fer-ne el seguiment. Si, arrel d'aquesta denúncia, es dicten mesures de protecció, les persones afectades són les responsables de comunicar-les al centre i de fer-ne arribar una còpia.
- Si hi ha alguna mesura de protecció sobre l'alumne, el centre n'ha d'estar al corrent per poder garantir-ne el compliment i tenir cura que l'agressor no es pugui comunicar amb l'alumne. Davant una situació complexa, s'ha de telefonar a l'112. En cas que s'incompleixi alguna mesura de protecció, s'ha d'avisar a les forces i cossos de seguretat de l'Estat.
Si la mesura de protecció recau sobre la mare, el centre ha de tenir coneixement del règim de visites dels fills per poder garantir el compliment de la mesura i poder adequar la gestió del centre que afecta directament les famílies.

Pel que fa a les mesures educatives, cal tenir en compte el següent:

- En el cas que els menors vagin al servei especialitzat d'intervenció psicològica per a la seva recuperació integral, s'ha de sol·licitar coordinació amb el professional del servei per seguir les recomanacions pautades. La persona referent de l'alumne o el servei d'orientació mantindrà reunions periòdiques per fer el seguiment del cas.
- Es recomana que el centre dugui a terme intervencions en el grup classe que reforcin l'autoestima, l'autoconcepte, la gestió de les emocions o les habilitats socials de la presumpta víctima.

8.3. Mutilació genital femenina

8.3.1. Senyals d'alarma

Els senyals d'alarma són els que s'indiquen a continuació:

- L'alumna pertany a un país o ètnia en què es practica la MGF.
- A la mare o la tutora legal de l'alumna se li ha practicat una MGF.
- L'alumna té antecedents de MGF a la família.
- El pare de l'alumna pertany a una família en què es practica la MGF.
- L'alumna ha de viatjar al país d'origen pròximament.
- El pare i/o la mare de l'alumna estan a favor de la MGF.

- L'alumna manifesta temor o tristesa o presenta canvis d'humor o de conducta abans o després d'un viatge vacacional.
- La menor adopta postures incòmodes quan està asseguda a la cadira, quan practica esport, al pati, etc.

8.3.2. Protocol d'actuació

PAS 1. COMUNICACIÓ DE LA SOSPITA O EVIDÈNCIA I ACTUACIONS IMMEDIATES

Si algun membre de la comunitat educativa sospita que una alumna es troba en risc de patir o ha patit MGF al nostre país, ho ha de comunicar a l'equip directiu oralment i per escrit mitjançant l'[annex 1](#).

- Ha d'emplenar del document [annex 1 "Recollida d'informació de la sospita o l'evidència"](#). Ho pot fer qualsevol membre del personal del centre que rebí la informació. A continuació, ha de fer arribar el document a l'equip directiu.
- L'equip directiu ha d'informar sobre aquest situació al Departament d'Inspecció Educativa, mitjançant l'[annex 8](#). Simultàniament, s'informarà a l'inspector/a del centre mitjançant correu electrònic o per telèfon indicant el codi generat en obrir el protocol al Gestib.

PAS 2. INTERVENCIÓ: ACTUACIONS IMMEDIATES

El centre educatiu ha de contactar, comunicar i coordinar amb l'equip de pediatria (pediatria i/o infermera de pediatria) del centre de salut de referència de la menor i informar si té constància d'un viatge imminent al seu país d'origen.

- L'equip d'orientació ha de fer una derivació urgent al centre de salut de referència i ha d'emplenar [l'annex 9, «Derivació a altres institucions o serveis»](#).
- Ha d'emplenar el document [annex 2 "Informe d'intervenció de l'equip de valoració"](#).

PAS 3. SEGUIMENT DEL CAS

El servei d'orientació ha de fer el seguiment de les actuacions desenvolupades pels professionals sanitaris del centre de salut.

Per aprofundir en el tema, es pot consultar el Protocol de prevenció i atenció a les dones i nines sobre la mutilació genital femenina a les Illes Balears (https://www.caib.es/sites/salutigenere/ca/mutilacio_genital_femenina-86044/archivop

8.4. Violències masclistes en la relació entre una alumna i un docent o un membre del personal no docent /PAS, o a l'inversa.

8.4.1 Senyals d'alarma

Els senyals d'alarma són els que s'indiquen a continuació:

Alumna que pateix o ha patit violències masclistes per part d'un docent o PAS

- No participa en les activitats extraescolars o d'oci.
- Li costa concentrar-se en l'estudi i en la feina.
- Ha disminuït el rendiment acadèmic.
- Presenta canvis d'actitud i humor, irascibilitat, nervis, apatia, desmotivació, etc.
- Presenta absències injustificades o augment de l'absentisme escolar, especialment a les classes d'un determinat docent.
- Mostra una autoestima baixa.
- Manifesta labilitat emocional.
- Mostra por o angoixa.
- Mostra senyals físiques de lesions que intenta ocultar i evita explicar.
- S'aïlla dels companys del seu grup classe.
- Ha tingut una crisi d'ansietat al centre.
- Intenta protegir el presumpte agressor perquè pensa que la seva relació no és d'abús o de violència masclista.
- Té retards entre hores per distracció, no trobar-se bé, etc.
- El seu aspecte físic ha empitjorat: manca d'higiene, baixada de pes, ulleres, etc.
- Ha canviat la forma de vestir.
- Ha tingut conflictes al centre educatiu.

Docent o PAS que exerceix o ha exercit violències masclistes

- Parla de forma despectiva, amb estereotips i prejudicis.
- Usa un llenguatge violent per referir-se a les dones.
- Presenta una actitud de dominància i prepotència cap a una alumna o alumnes.
- No mostra empatia cap al sofriment dels altres.
- Menysprea la figura femenina.
- Fa ofertes sexuals a alumnes.
- Humilia les dones.
- Descarrega la seva agressivitat física cap a una alumna o alumnes.
- Envaeix la privacitat d'una alumna i no respecta el seu espai.
- Fa ús del seu poder per aconseguir els seus propòsits.
- Prohibeix o restringeix que altres persones parlin amb una alumna o alumnes.
- Assigna tasques degradants a una alumna o alumnes.

- Dona a entendre que l'alumna té problemes psicològics.
- Ridiculitza o es burla de l'alumna (la insulta, la desprestigia, n'imita els gests i la veu, etc.).
- Difon rumors sobre l'alumna.

Docent o PAS que pateix o ha patit violències masclistes per part d'un alumne

- No es concentra a la feina.
- Presenta canvis d'actitud i d'humor i es mostra irascible, nerviosa, apàtica, desmotivada, etc.
- Mostra una autoestima baixa.
- Ha canviat la forma de vestir.
- Ha tingut una crisi d'ansietat al centre.
- Té retards entre hores per distracció, no trobar-se bé, etc.
- El seu aspecte físic ha empitjorat: manca d'higiene, baixada de pes, ulleres, etc.
- Manifesta labilitat emocional o canvis emocionals molt bruscs.
- Respon de manera agressiva o perd el control.
- Presenta baix autoconcepte professional.
- Manifesta de por i/o angoixa.
- Presenta un nivell d'estrès alt.

Alumne que exerceix o ha exercit violències masclistes contra un docent o PAS

- Mostra una conducta dominant inapropiada per a la seva edat.
- Parla de forma despectiva, amb estereotips i prejudicis.
- Usa un llenguatge violent per referir-se a les dones.
- Mostra intolerància a la frustració i culpa els altres dels seus errors.
- Mostra una autoestima baixa, inseguretats, complexos i canvis d'humor freqüents i injustificats.
- Presenta una actitud de dominància i prepotència.
- No mostra empatia cap al sofriment dels altres.
- Menysprea la figura femenina.
- Humilia les dones.
- Intenta el contacte reiterat amb la víctima fora del centre, físicament o a través de les xarxes socials.
- Envaeix la privacitat de la víctima i no respecta el seu espai.
- Utilitza l'engany i la manipulació per aconseguir els seus propòsits.
- Presenta comportaments disruptius a l'aula, que inclouen violència verbal, psicològica o física.
- Prohibeix o restringeix que altres persones parlin amb una docent o una treballadora del personal no docent.
- Difon que una docent o una treballadora del personal no docent té problemes psicològics.
- Ridiculitza o es burla d'una docent o d'una treballadora del personal docent (la insulta, la desprestigia, n'imita els gests i la veu, etc.).
- Fa ofertes sexuals o exerceix violència sexual.
- Difon rumors sobre la dona.
- Descarrega la seva agressivitat física cap a la docent o la treballadora del personal docent.

8.4.2. Protocol d'actuació

PAS 1. COMUNICACIÓ DE LA SOSPITA O EVIDÈNCIA I ACTUACIONS IMMEDIATES

En el cas que algun membre de la comunitat educativa tingui l'evidència o la sospita que un docent o un membre del personal no docent exerceix violències masclistes sobre una alumna, ho ha de comunicar a l'equip directiu perquè activi el protocol que s'especifica a continuació:

- S'ha de recollir la informació que s'especifica en [l'annex 1](#) «Recollida d'informació de las sospita o l'evidència». Ho pot fer qualsevol membre del personal del centre que rebi la informació. A continuació, ha de fer arribar el document a l'equip directiu.
- L'equip directiu ha d'informar sobre aquest situació al Departament d'Inspecció Educativa, mitjançant [l'annex 8](#). Simultàniament, s'informarà a l'inspector/a del centre mitjançant correu electrònic o per telèfon indicant el codi generat en obrir el protocol al Gestib.
- S'han d'adoptar mesures de protecció i de suport.
- S'ha de continuar amb les fases del protocol que es considerin adequades.

PAS 2. RECOLLIDA D'INFORMACIÓ⁵

En un **termini màxim de dos dies lectius des de la notificació**, la persona referent del cas ha de fer les entrevistes següents:

- Una primera entrevista amb l'alumna que presumptament pateix violències masclistes, per a la qual s'ha de fer servir [l'annex 3](#).
- Una entrevista amb la família de l'alumna que presumptament pateix violències masclistes, per a la qual s'ha de fer servir [l'annex 6](#). A més, també s'ha d'emplenar la clàusula de protecció de dades ([annex 7](#)).
- Una entrevista amb les amistats de l'alumna que presumptament pateix violències masclistes, si es considera oportú.

Paral·lelament, inspecció educativa realitzarà les actuacions pertinents amb el presumpte agressor informant a la direcció del centre del procediment.

⁵ Els passos 2 i 4 es poden unificar depenent del grau de gravetat del cas, de la procedència de la sol·licitud i d'altres circumstàncies que l'equip de valoració ha de tenir presents.

PAS 3. PRIMERA REUNIÓ DEL CAS: VALORACIÓ INICIAL

Una vegada recollida la informació, i en un termini màxim de tres dies lectius des de la notificació, l'equip de valoració del centre s'ha de reunir per analitzar i valorar la informació recollida i determinar quines necessitats s'han de cobrir i quines accions s'han de dur a terme.

Per a aquesta primera reunió de gestió del cas, s'ha d'emplenar el document [*annex 2 "Informe d'intervenció de l'equip de valoració"*](#)

PAS 4. INTERVENCIÓ: ACTUACIONS IMMEDIATES EN CAS DE VIOLÈNCIA MASCLISTA

Si l'alumna que pateix violències masclistes és menor, s'ha de valorar notificar el cas al RUMI per activar els procediments legals.

El centre ha d'assegurar i facilitar un espai segur i protector a nivell físic i emocional a l'alumna.

PAS 5. SEGONA REUNIÓ DE GESTIÓ DEL CAS: SEGUIMENT

Passats sis dies i, segons cada cas, es pot considerar fer una segona entrevista de seguiment amb l'alumna que presumptament pateix violències masclistes i una entrevista de seguiment amb la família.

També s'ha de fer el seguiment d'una possible denúncia per part de la família.

En cas que no es pugui confirmar que hi hagi una situació de violència masclista, s'ha de seguir supervisant i vigilant el cas i recollir més informació a través dels tallers de violències masclistes dins l'aula, de les entrevistes al grup d'amistats i de l'observació de l'alumnat als diferents espais dels centres.

*En cas que sigui una docent o una treballadora del PAS que pateix una situació de violències masclistes per part d'un alumne, l'equip directiu acompanyarà i gestionarà el cas aplicant les passes del protocol que es considerin adients.

**En cas que sigui una docent o una treballadora del PAS que pateix una situació de violències masclistes per part d'un igual, la interessada s'ha de posar en contacte amb el Servei de Prevenció de Riscos Laborals de la Direcció General de Personal Docent per a la corresponent valoració psicosocial. ([Directori de riscos laborals](#))

8.5. Alumna major d'edat que ha patit violències masclistes

En el cas que l'alumna que pateix violències masclistes sigui major d'edat, la intervenció ha d'anar adreçada a informar-la dels recursos de què disposa perquè pugui decidir com i quan actuar i perquè la persona referent del cas en faci el seguiment i acompanyament.

8.5.1. Senyals d'alarma

Els senyals d'alarma són els que s'indiquen a continuació:

- No participa en les activitats extraescolars o d'oci.
- Ha canviat els seus gustos i aficions pels d'ell.
- No vol assistir a excursions o viatges de fi de curs.
- Li costa concentrar-se en l'estudi o la feina.
- Ha disminuït el rendiment acadèmic.
- Presenta canvis d'actitud i humor, irascibilitat, nervis, apatia, desmotivació, etc.
- Presenta absències injustificades.
- Mostra una autoestima baixa.
- Ha canviat la forma de vestir.
- Mostra senyals físiques de lesió i no en dona explicacions o les que dona són contradictòries. Intenta amagar la lesió o protegir la identitat de la persona que les hi ha fet.
- Redueix el grup d'amics. Està tot el temps amb la parella.
- S'aïlla com a conseqüència del control i el domini que la seva parella exerceix sobre ella.
- Presenta senyals de dependència: està de forma continua en contacte amb ell a través del mòbil o les xarxes socials.
- Ha tingut una crisi d'ansietat al centre.
- Té retards entre hores per distracció, no trobar-se bé, etc.
- El seu aspecte físic ha empitjorat: manca d'higiene, baixada de pes, ulleres, etc.
- Ha tingut conflictes al centre educatiu.
- Expressa opinions masclistes i lleva importància a les violències masclistes que pateix. Fa comentaris del tipus «és la seva forma de ser» o «es preocupa per mi i m'estima molt».
- Percep la gelosia i el control com una forma d'amor.

8.5.2. Protocol d'actuació

PAS 1. COMUNICACIÓ DE LA SOSPITA O EVIDÈNCIA I ACTUACIONS IMMEDIATES

En el cas que algun membre de la comunitat educativa tengui l'evidència o la sospita que una alumna major d'edat és víctima de violències masclistes, ho ha de comunicar a l'equip directiu perquè activi el protocol.

- Ha d'emplenar del document [annex 1 "Recollida d'informació de la sospita o l'evidència"](#). Ho pot fer qualsevol membre del personal del centre que rebi la informació. A continuació, ha de fer arribar el document a l'equip directiu.
- L'equip directiu ha d'informar sobre aquesta situació al Departament d'Inspecció Educativa, mitjançant l'[annex 8](#). Simultàniament, s'informarà a l'inspector/a del centre mitjançant correu electrònic o per telèfon indicant el codi generat en obrir el protocol al Gestib.

PAS 2. RECOLLIDA D'INFORMACIÓ⁶

En un **termini màxim de dos dies lectius des de la notificació**, la persona referent del cas ha de fer les entrevistes següents:

- Una primera entrevista amb l'alumna que presumptament pateix violències masclistes, per a la qual s'ha de fer servir l'[annex 3](#).

PAS 3. PRIMERA REUNIÓ DEL CAS: VALORACIÓ INICIAL

Una vegada recollida la informació, i en un termini màxim de tres dies lectius des de la notificació, l'equip de valoració del centre s'ha de reunir per analitzar i valorar la informació recollida i determinar quines necessitats s'han de cobrir i quines accions s'han de dur a terme.

Per a aquesta primera reunió de gestió del cas, s'ha d'emplenar el document [annex 2 "Informe d'intervenció de l'equip de valoració"](#)

PAS 4. INTERVENCIÓ: ACTUACIONS IMMEDIATES EN CAS DE VIOLÈNCIA MASCLISTA

La intervenció ha d'anar adreçada a informar-la dels recursos de què disposa perquè pugui decidir com i quan actuar i perquè la persona referent del cas en faci el seguiment i acompanyament.

En aquest moment és important proporcionar a l'alumna els serveis disponibles per fer un acompanyament ([annex 11, «Directori de serveis»](#)).

Si l'alumna té una ordre de protecció, el centre n'ha de tenir coneixement per poder garantir-ne el compliment. En concret, ha de vetllar perquè no hi hagi comunicació entre l'alumna i el presumpte agressor que ha exercit violències masclistes.

⁶ Els passos 2 i 4 es poden unificar depenent del grau de gravetat del cas, de la procedència de la sol·licitud i d'altres circumstàncies que l'equip de valoració ha de tenir presents.

PAS 5. SEGONA REUNIÓ DE GESTIÓ DEL CAS: SEGUIMENT

S'ha de donar suport a l'alumna i acompanyar-la quan sigui necessari, així com per fer el seguiment de la seva situació. No es pot obligar l'alumna que vagi a un servei especialitzat, però convé recomanar-li-ho.

8.6. Explotació sexual d'infants i adolescents (ESIA)

8.6.1. Senyals d'alarma

Els senyals d'alarma són els que s'indiquen a continuació:

- Trastorns del son i de l'alimentació.
- Lesions físiques.
- Aïllament, silenci i retraïment.
- Angoixa, ansietat i irritabilitat.
- Plorades i empipaments injustificats.
- Aparició d'una figura masculina amb poder econòmic o social no habitual a l'entorn familiar ni a l'entorn d'amistats.
- Coneixement inapropiat per la seva edat de la sexualitat, que es manifesta en conductes i llenguatges sexualitzats.
- Canvis en la forma de vestir (roba més sexualitzada, de marca, etc.) o tinença d'objectes que abans no tenia (mòbil, joies i altres objectes de valor) com a conseqüència dels doblers que rep.
- Testimonis de l'infant o adolescent i de l'entorn.
- Informació per part de la família de fugides o d'arribades a casa a hores poc habituals.

8.6.2. Protocol d'actuació

PAS 1. COMUNICACIÓ DE LA SOSPITA O EVIDÈNCIA I ACTUACIONS IMMEDIATES

En el cas que algun membre de la comunitat educativa tenguí l'evidència o la sospita que un alumne és víctima d'explotació sexual, n'ha d'informar l'equip directiu oralment o per escrit. A més, ha de dur a terme els tràmits següents:

- Ha d'emplenar del document [annex 1 "Notificació"](#).
- Ha d'emplenar del document [annex 8 "Notificació a Inspecció Educativa"](#)

PAS 2. RECOLLIDA D'INFORMACIÓ⁷

En un **termini màxim de dos dies lectius des de la notificació**, la persona referent del cas ha de fer les entrevistes següents:

⁷ Els passos 2 i 4 es poden unificar depenent del grau de gravetat del cas, de la procedència de la sol·licitud i d'altres circumstàncies que l'equip de valoració ha de tenir presents.

- Una primera entrevista amb l'alumna que presumptament pateix violències masclistes, per a la qual s'ha de fer servir l'[annex 3](#).

PAS 3. PRIMERA REUNIÓ DEL CAS: VALORACIÓ INICIAL

Una vegada recollida la informació, i en un termini màxim de tres dies lectius des de la notificació, l'equip de valoració del centre s'ha de reunir per analitzar i valorar la informació recollida i planificar les actuacions que s'han de dur a terme.

Per a aquesta primera reunió de gestió del cas, s'ha de fer servir l' [annex 2](#) *"Informe d'intervenció de l'equip de valoració"*

PAS 4. INTERVENCIÓ: ACTUACIONS IMMEDIATES EN CAS DE VIOLÈNCIA MASCLISTA

- S'ha de comunicar el cas a la família
- S'ha de derivar el cas a l'entitat pública competent en matèria de protecció de menors i l'ha de notificar al Registre Unificat de Maltractament Infantil a les Illes Balears (RUMI), per a la qual cosa ha d'emplenar [l'annex 9, «Derivació a altres institucions o serveis»](#).
- S'ha de comunicar el cas a la Fiscalia de Menors o a la Secció de Menors de la Fiscalia, per correu electrònic (fiscaliamenores.baleares@fiscal.es) o per fax, en el termini de 24 hores. De manera paral·lela i simultània, s'ha de comunicar el cas al Servei de Protecció de Menors.

PAS 5. SEGONA REUNIÓ DE GESTIÓ DEL CAS: SEGUIMENT

S'ha de fer seguiment de les actuacions desenvolupades pels professionals de l'àmbit de protecció del menor, per la qual cosa s'establiran mecanismes de coordinació.

Per aprofundir en el tema, es poden consultar els documents següents:

- El Protocol d'actuació en casos d'abús sexual infantil i explotació sexual infantil a les Illes Balears.
- La Guia per a l'actuació davant casos d'explotació sexual en la infància i l'adolescència. Elaboració d'una eina de detecció.
- El IV Plan de acción contra la explotación sexual de la infancia y la adolescencia.

8.7. Matrimonis forçats

Les circumstàncies del matrimoni forçat són tan difícils i contradictòries per a la víctima que pot passar que, després d'escapar del nucli familiar de risc, hi torni. És important tenir en compte que l'alumne pot haver patit una forta manipulació emocional i que es trobi confusa. Per tot això, cal acompanyar-la.

8.7.1. Senyals d'alarma

Els senyals d'alarma són els que s'indiquen a continuació:

- Absentisme escolar.
- Impuntualitat.
- Antecedents de matrimonis forçats a la família.
- Davallada del rendiment escolar.
- Canvis en la gestió de l'autonomia i excessiva preocupació per què pensaran.
- Reducció d'activitats amb el grup d'amics i amigues.
- Aïllament.
- Poca motivació escolar.
- Expressió de por o incertesa cap a un futur viatge.
- Prohibició de la participació en les activitats extraescolars.
- Control i prohibició de l'ús del mòbil i/o de les xarxes socials.
- Autolesions i intents de suïcidi.
- Tristesa, ansietat i depressió.
- Embaràs precoç.
- Preguntes sobre sexualitat en repetides ocasions.
- Consulta per mesures d'anticoncepció d'emergència.

8.7.2. Protocol d'actuació.

PAS 1. COMUNICACIÓ DE LA SOSPITA O EVIDÈNCIA I ACTUACIONS IMMEDIATES

En el cas que algun membre de la comunitat educativa tingui l'evidència o la sospita que un alumne és víctima d'un matrimoni forçat, n'ha d'informar l'equip directiu oralment o per escrit. A més, ha de dur a terme els tràmits següents:

- Ha d'emplenar el document [annex 1 "Notificació"](#).
- Ha d'emplenar del document [annex 8 "Notificació a Inspecció Educativa"](#)

PAS 2. RECOLLIDA D'INFORMACIÓ⁸

En un **termini màxim de dos dies lectius des de la notificació**, la persona referent del cas ha de parlar amb l'alumna fent servir l'[annex 3](#).

És molt important establir un ambient de confiança perquè se senti còmoda.

⁸ Els passos 2 i 4 es poden unificar depenent del grau de gravetat del cas, de la procedència de la sol·licitud i d'altres circumstàncies que l'equip de valoració ha de tenir presents.

Aquests són alguns consells per aconseguir-ho:

- Li heu de demostrar que pot confiar en vosaltres.
- Heu de procurar no emetre judicis de valor sobre altres cultures.
- Cal respectar els seus processos i necessitats.
- És recomanable intentar mantenir-hi el contacte i estar presents per proporcionar suport, malgrat que no ho vulgui denunciar.
- No hem d'emprar membres de la família, amics, veïns o líders de la comunitat com a intèrprets o acompanyants.
- Quan treballam amb una jove o menor d'edat, hem d'adoptar un enfocament positiu. No es tracta de dir-li que la família l'està limitant, sinó de plantejar-li que evitar el matrimoni és una manera de tenir temps per adquirir uns coneixements, uns recursos i una experiència que li permetran, si així ho desitja, prendre la decisió de casar-se d'una manera madura.

PAS 3. PRIMERA REUNIÓ DEL CAS: VALORACIÓ INICIAL

Una vegada recollida la informació, i en un termini màxim de tres dies lectius des de la notificació, l'equip de valoració del centre s'ha de reunir per analitzar i valorar la informació recollida i planificar les actuacions que s'han de dur a terme.

Per a aquesta primera reunió de gestió del cas, s'ha de fer servir l'[*annex 2 "Informe d'intervenció de l'equip de valoració"*](#)

PAS 4. INTERVENCIÓ: ACTUACIONS IMMEDIATES EN CAS DE VIOLÈNCIA MASCLISTA

- S'ha de derivar el cas a l'entitat pública competent en matèria de protecció de menors i l'ha de notificat al Registre Unificat de Maltractament Infantil a les Illes Balears (RUMI), per a la qual cosa ha d'emplenar [*l'annex 9, «Derivació a altres institucions o serveis»*](#).
- S'ha de comunicar el cas a la Fiscalia de Menors o a la Secció de Menors de la Fiscalia, per correu electrònic (fiscaliamenores.baleares@fiscal.es) o per fax, en el termini de 24 hores. De manera paral·lela i simultània, s'ha de comunicar el cas al Servei de Protecció de Menors.

PAS 5. SEGONA REUNIÓ DE GESTIÓ DEL CAS: SEGUIMENT

- S'ha de fer seguiment de les actuacions desenvolupades pels professionals de l'àmbit de protecció del menor, per la qual cosa s'establiran mecanismes de coordinació.

9. Avaluació de l'aplicació del protocol

Es recomana que una persona o dues de l'equip de valoració, preferiblement la persona referent del cas, empleni el full d'avaluació. Per tal de fer una reflexió constructiva de la intervenció i de tots els passos que s'han seguit durant el procés, és fonamental avaluar l'aplicació el protocol.

És important valorar cada una de les intervencions fetes per poder veure la utilitat de la informació recollida i els resultats obtinguts una vegada aplicat el protocol. Per fer-ho, s'ha de fer servir [l'annex 14](#). En definitiva, l'avaluació serveix per mesurar el grau d'idoneïtat, efectivitat i eficàcia d'aquest PROTOCOL; prendre decisions al respecte; establir si s'han produït conseqüències imprevistes, i tenir informació per definir i, si és necessari, millorar les intervencions futures.

10. Entitats i serveis que han fet aportacions durant l'elaboració del protocol.

L'Institut per la Convivència i Èxit Escolar agraeix la participació de totes les entitats i serveis que han revisat i fet alguna aportació durant l'elaboració del protocol:

- La Conselleria d'Educació i Formació Professional mitjançant la Direcció General de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa, el Departament d'Inspecció Educativa, la Direcció General de Planificació, Ordenació i Centres, la Direcció General de Personal Docent, la Direcció General de Formació Professional i Ensenyaments Artístics Superiors.
- La Conselleria de Presidència, Funció Pública i Igualtat mitjançant l'Institut Balear de la Dona (IBDona), i la Direcció General de Coordinació, Relacions amb el Parlament, Drets i Diversitat.
- La Conselleria de Salut i Consum, mitjançant la Direcció General de Salut Pública i Participació.
- La Conselleria d'Afers Socials i Esports mitjançant la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies amb l'Institut Balear de la Joventut (IBJove) i l'Oficina Balear de la Infància i Adolescència (OBIA).
- El Consell de Mallorca mitjançant la Direcció Insular d'Igualtat i Diversitat i Centre d'Informació de la Dona (CID).
- L'Institut de Seguretat Pública de les Illes Balears (ISPIB) mitjançant el Programa de Policia Tutor.
- La Universitat de les Illes Balears.
- El Col·legi Oficial de Psicologia de les Illes Balears (COPIB).
- Xarxa de centres coeducatius mitjançant la representant d'Agents de Coeducació.
- Associació de directors i directores d'infantil i de primària.
- Associació de directors i directores de secundària.
- Representació dels centres concertats.
- La Confederació d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes de les Illes Balears.
- Els sindicats: Alternativa, ANPE, CCOO, FSIE, STEI, UGT, UOB.
- La Confederació d'Associacions d'Alumnes de les Illes Balears.
- L'Oficina d'Assistència a les Víctimes del Delicte del Ministeri de Justícia.

